

"Hakikati Arayan İnsanlara Çok İhtiyaç Var"

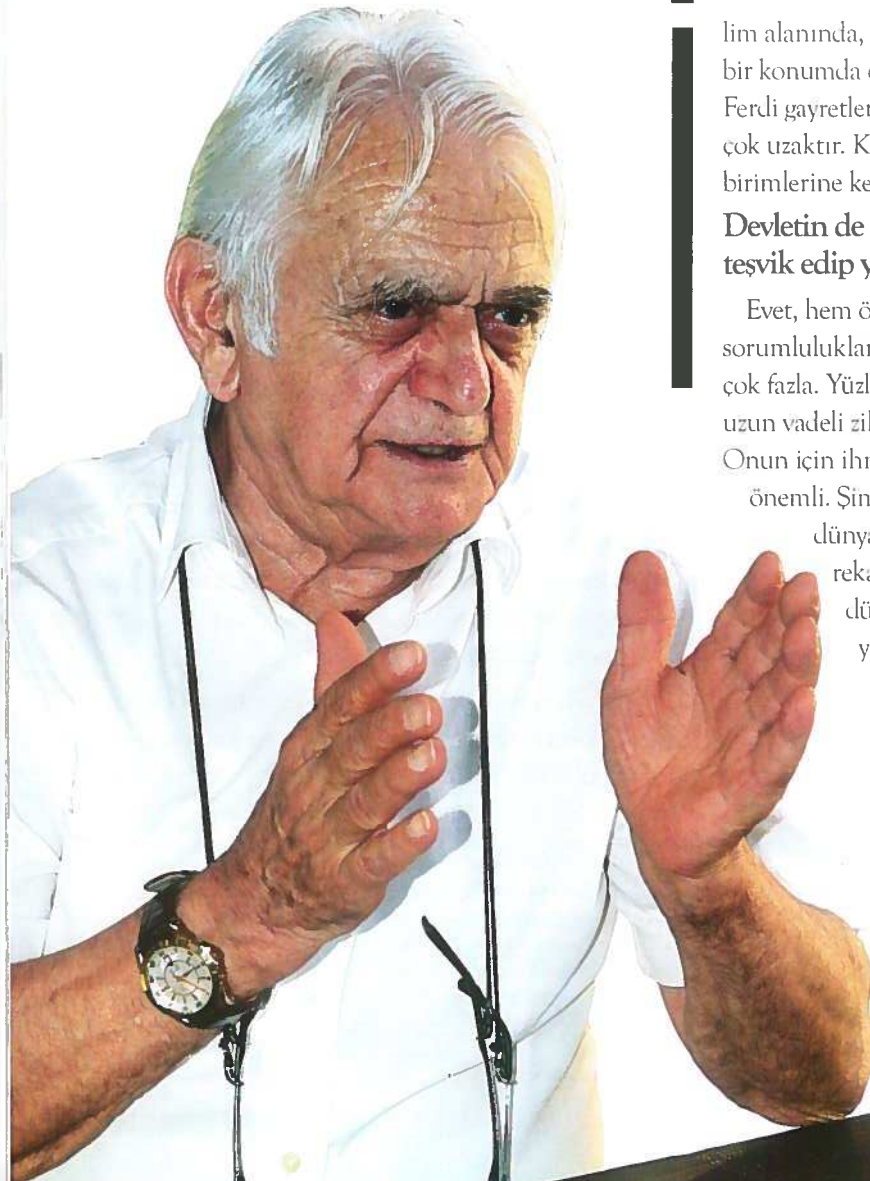
DR. MEHMET GENÇ

ŞEHİR ÜNİ., İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ FAK., TARİH BÖL.

RÖPORTAJ DİZİSİ:

HARUN TUNÇER - SELMAN KILIÇ - AHMET APAYDIN

Şehir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü öğretim görevlilerinden Dr. Mehmet Genç ile, okulda başladığımız mülakatımız evinde devam etti. Yurt içi ve yurt dışında ilmî araştırmalara ömrünü vermiş olan hocamız, kendi tecrübelerini, Yedikita okuyucuları için içtenlikle dile getirdi...

lim alanında, uluslararası mukayeseye göre çok iç açıcı bir konumda olduğumuzu maalesef söyleyemiyoruz. Ferdi gayretler var, ama maalesef bunlar yeterli olmaktan çok uzaktır. Kurumsal düzeyde örgütlenmiş araştırma birimlerine kesinlikle ve acil ihtiyacımız vardır.

Devletin de bu anlamda proje yapması, özel sektörü teşvik edip yatırım yapması gerekmiyor mu?

Evet, hem özel sektörün hem devletin birlikte sorumlulukları vardır. Devleti yönetenlerin dertleri tabii çok fazla. Yüzlerce binlerce mesele ile uğraşıyorlar. O yüzden uzun vadeli zihni yatırımlar çok kere acil sayılmayan şeyler. Onun için ihmale uğrayabiliyor. Ama tabii özel sektör daha önemli. Şimdi çok zengin insanlarımız var. Türk zihin dünyasını zenginleştirmek, geliştirmek uluslararası rekabette de büyük güç kaynağı. Ama bunları düşünerek bu alanlara kaynak tahsis etmeye pek yanaşmıyor zenginlerimiz.

İlim kolay bir şey değil, çok pahalı. Öncelikle o ilmi yapan insanların emeği bakımından çok pahalı. Hayatınızı vereceksiniz ve neticede bir paragraflık bir katkınız olacak. Yani o kadar zor bir şey; ama hayatını veren çok sayıda insan olmalı. Ve onlara uygun ortam sağlanmalı. Onların içinden birkaç kişi bir şeyler yaparsa, o milli kültürün şerefini kurtarabilir. Bu Batı

dünyasındaki insanlarda da öyle. Yani orada büyükleri biliyoruz. Çok ünlü olmuş, insanları aydınlatan eserler yazan kimselerin arkasında, o eserleri meydana getirmek için uğraşan yüzlerce, binlerce insan var. Ve o toplumlar, o insanları bir şekilde desteklemişler, ortam hazırlamışlar. Ama yüz kişide, bin kişide 1-2 kişi başarılı işler yapabilmiş.

Bizdeki dil ve kültür kopuşu, ayrıca savaşla birlikte yetişmiş genç nüfusun kaybedilmesi ciddi sekte vurmuş.

Evet, tabii yetişmiş nüfusun, genç insanların kırılması, yok edilmesi muhakkak ki çok önemli olmuştur. Ama bizim kültürümüzde dilimizin değişmesi, yazının değişmesi vs. bunların sebep olduğu çok önemli zihin depresimleri var. Arap harfli Türkçeyi bin yıl kullandık ve o yazı ile birlikte İslam kültürünün kavramlarını, kelimelerini rahatça benimsedik. Arapça, Farsça ve neticede Türkçe kelimelerde belirli bir yazı formunu bulduk 1000 yılda. Ama öz Türkçeleşme başladıktan sonra hakikaten imlâda problemler oldu. “Nasıl yazacağız Arap harfleriyle” meselesi, yazı devriminden önce de konuşuldu, tartışıldı.

Neticede yazıyı değiştirdiler. Onun hakkında bir hüküm vermek fazla anlamlı da değil; ama yaptığımız çok önemli bir hata var, onu söylemek isterim ben: Tasfiyecilik yaptık. Yani evet uygarlık geliyor, karmaşılaşıyor ve o karmaşıklık ifade edecek yeni kavramlar ve onları isimlendirecek yeni kelimeler bütün dünyada; İngilizcede, Fransızcada, Almancada da üretiliyor. Biz de yeni şeyler yapacağız. Osmanlılar bu yeni kavramları isimlendirmek için daha çok Arapça kökleri kullandılar. Bununla birlikte 19.yy’da Osmanlı münevverlerinin geliştirdikleri kavramları, Arap dilini kullanarak geliştirdikleri kelimelerle ifade ettikleri halde, bu kavramlar Araplar için de yeni ve hatta yabancı idi.

Tabii biz 20. yüzyıldan itibaren yeni kavramları Türkçe köklü kelimelerden üretme iradesini ortaya koyduk. Türkçe de muazzam zenginliği olan bir dil; kaynak kök kelimeler bakımından. Ama bunu yaparken eskiden gelen kültürümüzde yerleşmiş kavramları Arapça diye attık; yerine öz Türkçe kavramlar icat ettik. Bu çok vahim bir şeydi. Tehlikeydi bu; tehlikenin farkına varmadı yapanlar. Ondan sonra kafamız çok karıştı. Düşünemez olduk, düşünemeyince düşünemediğini de bilemiyor insan.

Fakat kavram bir günde icat edilmez. Bütün dillerde kavramlar 50, 100 hatta 1000 yılda oluşur. Şimdi modern bilimin yeni kavramlarına bakarsanız hepsinin kökü Yunanca ve Latince. Neden? Çünkü onlar düşünceyi tohum gibi bünyesinde barındırıyor. Sahte bir tohumdan yola çıkarak düşünce geliştiremezsiniz. Bunu anlamadık biz ve hâlâ anlamıyoruz. Kavram tercüme ederek düşünce oluşmaz.

Köklerle irtibat kopmuş durumda

İrtibat koptuğu zaman çiçekçiden alınarak vazoya konulan çiçek gibi hemen solar gider. Gelenekte kökü olmayan fikirlerin de akıbeti tamamen aynıdır. Yani gelenekleri atarak bir yere varmak mümkün değil. Bunu bilemediler. Uzun savaş dönemleri ve Batıyla yapılan mücadele onları çok yıldırdı. Ve bizim her şeyimiz herhalde yanlışır diye onları attık. Bunun için düşüncemiz maalesef gelişip derinleşemiyor.

Sizin ilmi noktada yol almanızda neler etkili oldu?

Hocam Ömer Lütfi Barkan hakikaten âlim bir insandı. Ben onun yanına gelmeden önce mülkiyede okudum. Orada değerli hocalarımız vardı, ama ilim adamı diyebileceğim şahsiyeti ilk defa Barkan’da gördüm. Onun, eskilerin tabiriyle “fenâ fi’l-ilm” denecek ölçüde işi gücü sadece araştırmasıydı. Başka bir şeyle ilgilenmez, sadece ilimle uğraşırdı. Orada da temel motivasyonu hakikati ortaya koymaktı. İlim nasıl bir şeydir, nasıl yapılır, nelere dikkat edilmeli, nelerden sakınılmalı... Ben ondan bunları öğrendim.

Özellikle, Osmanlı iktisat tarihi sahasına yıllarınızı verdiniz; bu hakikat arayışından, ilim çabanızdan bahseder misiniz?

Bir kere ilim çok kıskanç bir yoldadır. Başka bir işe yönelmenize müsaade etmez. İlim; siyaset, para, ideoloji, politikadan hiç hoşlanmaz. İlmin size gelmesi için bütün varlığınızı ona vermeniz gerekir. Zaten “İlmi isteyene veririm” sözü malumdur. İsteyen, ne demek? Bütün varlığını bu alana tahsis edersen; tahsis ettiğin kadarını alabilirsin demektir. İlim devamlı çalışmayı ve merakı gerektirir. Âdet yerini bulsun kabilinden, şu konuda bir şey yazsam, işte şu şeyi elde etsem gibi motiflerle yapılırsa ilim oraya uğramaz. Bir şeyi merak edip problem edinip o problemi çözmek üzere yola çıkarsa, ancak bu takdirde size yüzünü gösterir. Yani bir egzistansiyel (varoluşa ait) problem olarak yaşarsa insan o zaman ilimde mesafe alabilir. Ne kadar alır? Onu tabii şahsı

yetenekleri, Allah'ın vergisi olan akli ve sonra da çevre belirler. Mesela, Fizik'te yüzyıllar süren paradigmayı kuran İsaac Newton "Bilim devriminin tacı benim. Dev görünüyorum, ancak devlerin omzunda yükseliyorum ve onun için dev görünüyorum" diyor, yani Kopernik, Kepler, Galileo, Descartes var, "onların arkasından geldiğim için devleşebildim" demek istiyor...

Sizin çalıştığınız alanda muhitinizde temasta olduğunuz grupların içinde bu işlerle uğraşan insanlar varsa o zaman mesafe alabilirsiniz. Tek başınıza iğne ile kuyu kazmak gibidir. Ayrıca da ilim her halükarda kolektif, toplumsal bir faaliyettir. Ona uygun ortam oluşturmak çok önemlidir.

Kendi tecrübelerinizden de yola çıkarak tarihçi ya da ilim adamı olma yolunda prensipler nelerdir? Nelere dikkat edilmeli?

Tarih, biraz zor bir alandır. Herkesin yapabileceği bir şey gibi görünüyor. Fakat çok zor bir alan. Bir kere, tek bir disiplinle olamaz. Çeşitli disiplinleri bilmek lazımdır. Tarihin hangi manzarası ile ilgilenecektir; ona baştan karar vermeli. Çağdaş sosyal ilimlerle kesinlikle ciddi şekilde tanışmış olmalı. Ben mesela iktisat tarihi yapıyorum. İktisat disiplini hakkında bilgim olmalı. Mesela siyasî ilişkiler, iktidar organizasyonu ile ilgili bir şey yapacaksa diyelim siyaset bilimi şarttır. Ama bunlar da yetmez hangi alanı seçerse seçsin. İktisadî, siyasî, sosyal hangi tarihî alanla ilgili çalışacaksa çalışsın, bütün sosyal bilimlerin ilgili temel kavramlarıyla temas halinde olmalı. Çünkü tarih disiplinler arasıdır.

Kaynaklara erişim anlamında da Osmanlı tarihçileri Türkiye tarihçileri için çok şanslı bir durum vardır. Muazzam zengin bir Osmanlı arşivi var. O bakımdan çok iyi; ama kütüphane bakımından çok iyi durumda olduğumuzu söyleyemeyiz. Muhtelif disiplinlere mahsus kütüphaneler olmalı. Bir-iki örnek dışında bu konuda kesinlikle yetersiziz.

Öyleyse kitaplığınızın oluşumu biraz da bu yetersizlikten kaynaklanıyor.

Tabii. Kullanmak istediğim kitapları kendim edinmek zorunda kaldım; başka yolu yoktu. İlk defa Amerika'ya 1983'te Princeton Üniversitesi'ndeki bir seminere

katılmak için gittim. Orada Amerikalı arkadaşlara üniversitenin kitapçısını sordum, nerde dedim. "Şurada, biz baktık, pek yeni bir şey yok" dediler. Ben de içimden "Size göre yok; ama ben 50 yıldır yenilik görmemiş bir insanım" diyerek gittim ve bir büyük koli kitap satın aldım. Bir şey yok diyen adamlara onu göstermekten utandım. Bir taksiye koyup kaldığım yere götürüp bıraktım. Ondan sonra döndüm "Fazla bir şey yokmuş gerçekten haklıymışsınız" demek zorunda kaldım. Böyle topladık. Columbia Üniversitesi Amerika'nın büyük üniversitelerinden biri. Aynı zamanda muazzam kütüphanelere sahiptir; 5-10-20 milyonluk kitap koleksiyonları var Amerikan üniversitelerinin. Mesela Columbia'da daha evvel arayıp da bulamadığım eski Osmanlı bölgesine gelmiş seyyahların kitapları vardı, 18. yüzyılda basılmış. Onları aldık tanıdık bir Amerikalının tavassutu ile; orada 80'lerden sonra fotokopi vardı. Fakat onları orada fotokopi yapma imkânım da yoktu. Onları İstanbul'a getirip burada fotokopi yaptırıp, posta ile geri gönderdim. Şimdi tabii onlar internette var. Yani eski kitaplar artık elektronik ortamda bulunabiliyor. Ama bizim Türkler elektronik ortamda var, kütüphaneye ne gerek var diyorlar. Çok vahim bir yanlış. Harvard'ın 15 milyon kitabı var ve devamlı kitap alıyorlar, herhalde internet ortamını bilmediklerinden değil.

Kütüphane kullanımı ve kültürü konusundaki tecrübelerinizden bahseder misiniz, yurtdışı ile aramızdaki farklar mesela...

Çok büyük fark var. Araştırma yapmaya ilk başladığım 1960'larda İstanbul'daki kütüphaneleri dolaştım. 10-15 kadar kütüphane gezdim. Eskiden kalan kütüphanelere girdiğiniz zaman az çok bir şeyler vardı. Fakat kütüphane hizmeti çok kötü idi. Mesela bir memur var, oturuyor. Kapıdan biri girdi mi 'yine baş belası biri geldi; bu da nerden çıktı' der gibi bir ifadeyle sizi karşılardı. Bu 1960-70'lerdeki durum; sonradan değişti mi, pek zannetmiyorum. Kitap isteme fişi vardı; ahiret soruları gibi onları doldurursunuz. Bir, iki, üçüncü fişi verdiğiniz zaman yok derlerdi, bu ikisini oku ondan sonra. İnsan roman okumuyor; kitabın indeksine, fihristine bakarak ilgili şeyleri bulacak, notunu alacak ve iade edecek. Bir kitabın işi bazen yarım saat sürer bazen 2-3 saat sürer. Günlerce okunacak kitaplar da vardır. İlmî araştırma için kullandığınız kitapları hızlı bir şekilde taramazsanız iş yapamazsınız.

"Tarih, biraz zor bir alandır. Herkesin yapabileceği bir şey gibi görünüyör. Fakat çok zor bir alan. Bir kere, tek bir disiplinle olamaz. Çeşitli disiplinleri bilmek lazımdır. Tarihin hangi manzarası ile ilgilenecektir; ona baştan karar vermeli. Çağdaş sosyal ilimlerle kesinlikle ciddi şekilde tanışmış olmalı. Ben mesela iktisat tarihi yapıyorum. İktisat disiplini hakkında bilgim olmalı. Mesela siyasî ilişkiler, iktidar organizasyonu ile ilgili bir şey yapacaksa diyelim siyaset bilimi şarttır."

Dışarıda öyle değil. Bir sömestrde St. Louis'te Washington Üniversitesi'nde kaldım. Orada kütüphaneye girdiğiniz zaman kütüphanecinin gözleri parlıyor. "Anam beni bugün için doğurdu" der gibi, buyurun ne istiyorsunuz diye soruyor hemen. Aradığınız neyse söylüyorsunuz; "O konuda şurada şu var, burada bu var" diyor. Sizinle açık raflarda dolaşiyor. Önünüze yığıyor. "Aradıklarınızı burada bulamazsanız başka kütüphaneden isteriz; en geç bir hafta içinde gelir" diyor. Adamlar bunları yaparken çok mutlu oluyor. Biz de böyle yapabilsək keşke... Dünya liderliğine yönelmek çok kolay bir şey değil...

Hocam iktisat tarihine merakınız, ilginiz nereden geliyor. Neden bu alan?

Aslında ben tarihi pek sevmezdim. Ben matematik, felsefe gibi şeylerle uğraşıyordum. Ama tabii Türkiye'nin değişmesi modernleşmesi, eskiyi atıp onun yerine yeni şeyler alması, daha doğrusu medeniyet değiştirmesi, beni de çok ilgilendiriyordu. Toplumu şoke eden şeyler olduğu için bunları anlamak için daha çok sosyoloji ile ilgilendim. Bizim bu medeniyet değiştirme maceramızın niteliği hakkında ancak sosyoloji fikirler oluşturma imkânı verecek diye düşündüüm. Ama sosyolojide de Türkçe literatür pek yoktu. Yabancı sosyologları okudum; Weber'i, Durkheim'i vs. okudum. Sosyoloji yapmak istiyordum kısacası; ama sosyoloji bölümünde iş ve yer bulamadım. Ve mecburen Mülkiye mezunları için açık olan kaymakamlığa hazırlık stajı mahiyetindeki Vilayet Maiyyet Memurluğu'na başvurarak Ankara Valiliği'nde göreve başladım. O arada rahmetli Barkan'ın asistan aradığına dair ilan çıkınca, o zaman iktisat tarihini, "bu Weber'in yola çıktığı bir alan olarak" sosyolojiye yakın diye düşündüm. Buradan hareketle ben de pekâlâ sosyoloji yapabilirim, dedim. Ayrıca o sırada Fransızca okuyordum. Ankara'da Fransız kültür merkezinde

meşhur Annales ekolünün dergisinin koleksiyonları vardı. O dergileri okuyordum. Sosyal ilim dergisi, tarih, sosyoloji, ekonomi... Burada Barkan'dan bahsedem makaleler gördüm. Barkan'ın önemli bir ilim adamı olduğunu bu dergiden öğrendim. Bir Türk'ün yabancı bir dergice önemsenmiş olması doğrusu etkileyici idi. Bu önemli bir âlim olmalı diye düşündüm. Kalkıp asistanlığına başvurdum.

Kitaplığınıza dönelim tekrar; tahminen kaç bin kitap vardır? Duruyor mu, bağışladınız mı?

Kütüphanemde çok kitap var; zannederim 20 bine yakın. Evime yabancıları almıyorum, çünkü Batılıların evinde benim gibi 10, 20 bin kitap olmaz. Okumakta olduğu kitaplarla, referans kitaplarından oluşan birkaç yüz ciltlik kitapları olur. Ama benim ev kitap hangarı gibi; onun için yabancıları eve katıyen sokmam. Ayıp olur diye...

Kitaplarınızın kayıt veya tasnifi var mı?

Kitapları kaydetmiyorum. Ama tasnif şart; tasnif etmeden kullanamazsınız. Yerim müsait olmadığı için çok önemli olanları tasnif ettim. Mesela Türkiye tarihi ile alakalı kitap ve seyahatnameler çok kullandığım kitaplar, geçmişte hazırlanmış raporlar, müşahedeler vs. Onlar tasniflidir. Sosyoloji, siyaset bilimi ayrı bir bölüm; onların yerleri belli. İktisat tarihi, teknoloji ve bilim tarihi de öyle. Yani belli kitaplar, grup halinde böyle toparlanıyor.

Kitaplarınızın sizden sonraki akıbeti hakkında vasiyet var mı?

Akıbeti hakkında maalesef bir çare bulabilmiş değilim. Ben kirada oturuyorum. Bu yüzden bir de kitaplarla birlikte yaşamının sağlık olarak riskli olduğunu da biliyorum. Kütüphanemde 50-60 yıl içerisinde Türkiye'den Avrupa, ABD ve Japonya'dan muhtelif sahaflardan toplanmış çok eski kitaplar var.

Ama bunlardan daha önemlisi, yaptığım çalışmaların dosyaları var. 150 kadar klasör var. Ben çok çalıştım arşivde; benim kadar bir fakülte çalışmamıştır diyebilirim.

Hakikati arayan, merak eden problem sahibi olan ve o problemi çözmek için hayatını veren insanlara çok ihtiyaç var. Benim hayatım aşağı yukarı böyle geçti; problem peşinde. Onun için benim kütüphanemin en değerli kısmı o araştırmalarda topladığım notlardan oluşan dosyalardır. Onlara dayanarak yazdım. Onları devamlı kullanıyorum ben; genelleme, soyutlama yapmak için. Diyelim bir hüküm veriyorum;

hüküm doğru muydu, yanlış mıydı, böyle miydi, şöyle miydi diye o klasörün içindeki notlara bakıyorum. Bunlar heba olmasın ve başkaları da faydalansın isterim.

Usûl olarak, nerede çalışıyorsunuz; evde mi, kütüphanede mi, fakültede mi? Nasıl çalışmaya alışkınsınız; geceleri mi, gündüzleri mi?

Yazmayı evde yapıyorum. Elle yazıyorum. Başkaları bilgisayara geçiriyor. Gece gündüz farkı tabii ki oluyor. Ben normalde 7’de kalkarım ve çalışmaya 8-9’da başlayabilirim. Asıl öğleden sonra; gece 23’e kadar devam ederim. Bu değişir; bazen günlerce sürer, bazen bir gün iki gün ara veririm. Ama okuma ve çalışmaya ara vermem. Yazarken havasında değilse insan, bırakıyor bir-iki saat ya da bir-iki gün.

Fuat Sezgin var; bilirsiniz, bilim tarihçisi. Ben üniversitedeyken tasfiye edilenlerden biriydi. 147’likler diye, belki duymuşsunuzdur. Atıldılar ve maalesef bütün haklarını da kaybettiler. O sırada Fuat Sezgin genç bir doçentti. İşsiz kaldı, Almanya’ya gitti. [Hellmut] Ritter bunun hocasıymış. Frankfurt’a onun yanına gidiyor. Hocası soruyor, günde kaç saat çalışıyorsun, diye. Sezgin de 13-14 saat demiş. Ritter’in gözleri açılmış, “Ne! 13-14 saat çalışıp ilim mi yapacaksın?” demiş. “Ben 24 saat çalışıyorum, yetmiyor” demiş. 24 saat çalışılır mı? Mübalaga gibi geliyor; ama ben şahsen tecrübe ettim. Gerçekten 24 saat ayırırsanız ilim de size kapılarını aralayabilir. Nasıl olacak; yemeyecek, içmeyecek, uyumayacak mıyız? Bunların hepsini yapacaksınız

ama uğraştığınız problem devamlı kafanızda olacak. Hatta uyurken rüyanızda göreceksiniz. Hatta çok kere problemle uyur insan, sabah çözmüş olarak kalkabilir. Beynin nasıl çalıştığı hakkında malumatımız yok. Yeni yeni öğreniyoruz. Diğer organlar gibi beyin de kendi işini görüyor.

İlim ve araştırmaya ömrünü vermiş birisi olarak, tecrübelerinizle, ilim adamının eşi nasıl olmalı, ne söylersiniz?

İki kere evlendim, ayrıldım. Kadınla bu işler yürümüyor. Kadın profesör bile olsa evde kitap istemeyebilir ki; haklı da... Kitap toz yığını, ayak bağı. Evli adamın mesleği karısıdır. Benim aldığım intiba budur. Onunla uğraşırken ilim biraz olur, hakkıyla olmaz. İlim yapacak insanın harcayacak bir dakikası bile yok. Çocuk ilgi, fedakârlık ister. İki kızım var; ilimden çalarak büyüttüm.

Hocam akademik camianın içerisindeyiz; Türkiye’de akademinin ve akademisyenlerin durumu hakkında ne söylemek istersiniz?

Modern ilim ülkemize tam olarak girmedi; ferdi anlamda girdi. Fakat ilim sosyal ve kolektif bir faaliyettir. Bir değil, birçok insanın bir araya gelerek yapabildiği bir şeydir. Bu bir araya gelme, kurumlaşma henüz müyesser olmadı. Türkiye’de ilimle uğraşan insanlar var; ama bunları toplayacak müessese, araştırma merkezleri yok. Osmanlı tarihini ilmi olarak başlatan Ömer Lütfi Barkan’dır; İktisat Tarihi, Maliye Tarihi, Demografi Tarihi, Hukuk Tarihi; bunları o başlattı. Fakat bu alanların hepsinde Türkiye’de çalışmalar aynı yoğunlukta devam etmiyor. Barkan’dan el alan epey insan var İktisat Tarihi’nde. Belki 15-20 kişi; 50 kişi de çıkabilir. Ama mesela demografi tarihi çalışan kimse yok. Osmanlı nüfusu, şehirleri, köyleri... Nüfusu bilmeden o dünyayı tanıyamazsınız. Onun sosyal hayatı, hukuk hayatı, teknolojisi, ilmi, hiçbir şeyini bilemezsiniz nüfusu bilmeden. Barkan başladı, biraz yaptı; ama şimdi hiç kimse ilgilenmiyor. Neden ilgilenmiyor? Demografi ciddi bir sosyal bilim çünkü. Yani biraz sofistike teknikleri olan bir bilim. Tarihçinin bunu öğrenmesi pek kolay değil; tarih formasyonundan geçen bir adamın kafası bu işe uygun değil. Ancak demografi okuyan adamın tarihe

yönelmesi ile başarılabilecek bir iş bu. Böyle bir adam da çıkmıyor. Bu yüzden Osmanlı nüfusu hakkında hiçbir fikir yok. Teknoloji tarihi de öyle; çok yeni birkaç kişi var.

Entelektüel tarih de yok gibi. Osmanlı medeniyetinin, kültürünün yazmaları birkaç yüz bin cilt olarak kütüphanelerde duruyor; içlerinde ne var pek bilmiyoruz. Yani Osmanlı Türklerinin, Müslümanların zihinleri ne ile meşguldü. Ne düşünüyorlardı, nasıl yazıyorlardı, neleri tartışıyorlardı; bu konularda bilgilerimiz çok eksik.

Ayrıca bir ilim adamının, disiplinler arası fikri olması şart. Ama her konuda uzman olamaz ki insan. O alanın uzmanı ile ilişki içinde olması lazım. Osmanlı iç borçları için çalışıyorum. Ekonometri ve istatistikçi ile çalışmam lazım. Aradım bir iki adamla görüşüyorum. Tek başıma yapmama imkân yok. O tekniği biliyor ama neyi araştıracağını bilmiyor. Ona ben fikir vereceğim, o diyecek bunu şöyle çözeriz. İş birliği lazım, disiplinlerarasılık tek tek fertlerle olmaz. O disiplinlerin uzmanlarını bir araya getiren ortamlarımız maalesef yok Türkiye’de. Bu anlamda modern ilim içimize girmedi demek gerekiyor.

Uzmanı olduğunuz alanda bile derinleştikçe öyle problemler çıkar ki aynı alandaki adamlarla tartışma ihtiyacı vardır. Bu ortamlarla ancak ilim gelişebilir. Bu alanlarda eksiklerimiz maalesef çok fazla.

Çalışmalarınız esnasında yabancı yazarların eserlerini tedkik ediyorsunuz. Onları görünce bizdeki çalışmalara bakışınız hangi yönde değişti?

Yıl 1956-57 idi. Üniversitenin 3. sınıfında idim, bizim yerli yazarlarla yabancı yazarlar arasındaki farkın çok fazla olduğunu o zaman gördüm. Ve kendi kendime şöyle dedigimi hatırlıyorum; iyi ki yabancılar Türkçe bilmiyorlar ve bizim yazdıklarımızı görmüyorlar, diye teselli buluyordum. Şimdi ben 80 yaşındayım, değişimin fazla olmadığını üzülerek görüyorum. Türkiye çok büyük memleket, muazzam dinamizmi var. Dünya ölçeğinde rol oynamış bir milletin mensuplarıyız. Gelişme potansiyeli var... Siyaset geleneği var. Çevremizdekilerle kıyaslanmayacak kadar siyasi performansta başarılıyız. Ama entelektüel performansımız aynı düzeyde değil.

Entelektüel yönü eskiden olduğu genişlikte devam ettirilemedi.

Gelenegi kesmek felakettir. Geleneksiz zihin gelişmez. Eski gelenegi, kötü diye attık. Yenisi de kolay olmuyor. Şimdi Türklerin zekâ ile alakalı herhangi bir kusurları yok; çok zeki insanlar Türkler. Ama zekâsını iktidar ve paraya yönlendiriyor!

Dr. Mehmet Genç, evindeki çalışma odasında

Mehmet Genç Kimdir?

1934 yılında Artvin Arhavi’de dünyaya geldi. Mülkiye’den (SBF) mezun oldu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan’ın asistanı olarak akademik hayatına başladı. “Sanayi Devrimi’nin Osmanlı Sanayiine Etkisi” adlı çalışması üzerinde yıllarca çalıştığı doktora teziydi. 1966’da girdiği Osmanlı Arşivi’nden kendi deyimiyle “hâlâ çıkamadı”. Hâlen Şehir Üniversitesi’nde lisansüstü dersler veren hocanın bu tarihten sonra ortaya koyduğu hemen bütün çalışmalarının ana kaynağı arşiv oldu.

Özensiz ve çok yazmak yerine fazlaca düşünüp sade ve mücmel biçimde yazmayı yegleyen Mehmet Genç, tarihçi olduğu kadar bütün Türk-İslam tarihi üzerine tefekkür gayesi güden bir entelektüel aynı zamanda. Dünya çapında ilgi gören ve birçok ezberi bozan makalelerini Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi (2000) adıyla tek kitapta topladı ve halen, makalelerinden derlediği yeni kitabı üzerinde çalışmakta.

Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, Mehmet Genç, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, 367 sayfa

Şimdiki birçok üniversite mezununun aklında nasıl ev, araba alırım; ne iş yapsam daha çok zengin olurum fikri oluyor. En zekiler böyle yapıyor. Hiç bir şey yapamayanlar tarihe, sosyolojiye, sosyal ilimlere geliyorlar.

Yıllardır eğitim camiasının içindesiniz. Malumunuz öğrenci, öğretmenini; kültür, kendisini üretip genişleten ilim insanını yansıtır. Eğitim hayatımızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Eğitim hayatımızın pek çok problemi var. Onları bütün boyutlarıyla tartışmak, benim yetkimi aşar. Üniversitelerimizde çok büyük genişleme vardır. Benim üniversiteye girdiğim 1954 yılında Türkiye’de 3-4 üniversite vardı; şimdi sayı 180’i geçti. Ama bu sayı artışı oranında bir kalite artışından bahsetmek zor. Bu kadar hızla çoğalan üniversitelerde kaliteyi de aynı oranda arttırmak kolay değil; ama kaliteyi arttırmak da sayı kadar, hatta daha önemlidir. Bu rekabet dünyasında sadece sayı ile bir şeyler elde etmek mümkün değil, mutlaka kaliteye dikkat edilmesi lazım. Sayı artışı ile orantılı bir kalite artışı elbette mümkün olmaz. Dünyanın her yerinde olduğu gibi, üniversitelerimizin hiç değilse bir kısmının, sayıdan çok kalite arttırmaya yönelmesi şarttır. Bu fiilen oluyor, ancak bu farklılaşmayı kültürümüz ve geleceğimiz bakımından hayırlı bir süreç olarak görüp, onu engellemek yerine mutlaka desteklememiz gerekir. Herkesin aynı derecede iyi olması mümkün değil. İlimin ve kültürün gelişmesi ve insanlığın zihin havuzuna katkı yapabilmesi, ancak bu şartla mümkün olabilir.

Üniversite sonrası akademisyenliğe devam edenler oldukça artıyor.

Evet akademisyen olma talebi artıyor, ama kalite sorunu asıl orada var. Üniversitelerimizin hemen hepsi yüksek lisans ve doktora veriyorlar. Üniversitelerin kalitesinin de ölçüsü bu alanlardaki performansdır. Çok yetenekli öğrencilerin, çok iyi yetişmiş alim hocaların disiplinli rehberliğinde hazırlayacakları tezlerle, bu merhaleleri aşmaları gerekir. Bu aşamada işlenebilecek suçların en ağırı intihaldir. Başkasının eserinden kopya etmenin hiçbir şekilde mümkün olamayacağı ortamın, zihin iffetimizin olmazsa olmaz denilecek düzeyde oluşturulması şarttır. Bu açıdan kusurlarımız vardır. Bu kusurları aşmadan kalitede mesafe almamız mümkün olmaz.

Hocam yeni kitap çalışmanız var mı?

İkinci bir kitap var. İlk kitap 2000’de çıktı sonra uzun-kısa makaleler çıktı, birikti. Yayınlanmamış olanlar da var. Onları ikinci bir cilt halinde yayına hazırlıyorum. Ayrıca Osmanlı iç borçları üzerinde bir çalışma yapıyorum, tamamlamak müyesser olursa yayınlanır inşallah.

Hatıratınız var mı?

Yok yazmadım. Şahsi şeylerden pek hoşlanmam.

Bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

Sizlere de teşekkürler.